

Zamaskina P.I.

Director

Gymnasium № 290 of Kyiv, Ukraine

**ORIENTATION OF THE SCHOOL CHILDREN IN PROFILES AS
COMPONENT OF THE PREPROFILE TRAINING**

Замаскіна П.І.

Директор

Гімназія №290 м. Києва, Україна

ПРОФІЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

In the article author describes some of the features of pre profile training of secondary school pupils. The preprofile training of the secondary school pupils has an important role in professional self-determination. The author substantiates conditions conducive for the students of secondary school for the purpose of successful choice the profile of the training.

Keywords: *the preprofile training, profile of the training, professional counseling, elective courses.*

У статті окреслено особливості допрофільної підготовки учнів основної школи. Схарактеризовано роль допрофільної підготовки у професійному самовизначенні школярів. Обґрунтовано умови успішного вибору учнями профілю навчання.

Ключові слова: *допрофільна підготовка, профіль навчання, професійне консультування, курси за вибором.*

Профільна диференціація не буде достатньо ефективною, якщо в загальноосвітньому навчальному закладі не створюватимуться умови, за яких мають оптимально задовольнятися розвиток освітніх потреб учнів, їхні навчальні можливості, нахилів і здібності. Без урахування вчителями прагнень учнів основної школи до професійного самовизначення профільна диференціація також буде неповною. З огляду на це, профільному навчанню має передувати не менш важливий для підлітка етап у житті і навчанні – допрофільна підготовка. Допрофільна підготовка 8-9-класників здійснюється задля професійної орієнтації учнів, сприяння вибору ними напряду профільного навчання у старшій школі. Прийняття учнем рішення про вибір профілю навчання, як і вибір професії, належить до категорії разових рішень, оскільки є важливим і серйозним кроком [1]. Без порад батьків, друзів, людей з найближчого оточення, без допомоги з боку вчителів і школи взагалі допрофільна підготовка учнів основної школи може стати неефективною. Словом, як зазначають наукоці, організаційно-педагогічні умови профільного навчання відіграють важливу роль [2]. Відтак, до деяких основних завдань допрофільної підготовки можна віднести: а) виявлення природних нахилів, інтересів, здібностей і навчальних можливостей учнів, а також формування практичного досвіду, орієнтованого на вибір профілю навчання у старшій школі; б) надання психолого-педагогічної допомоги у здобутті знань і набутті вмінь, пов'язаних з професійним становленням особистості; в) розвиток сфери пізнавальних і професійних інтересів, практичних знань і компетентностей, які сприяють успіху в майбутній професійній діяльності; г) формування здатності адекватного самооцінювання і прийняття правильного рішення щодо подальшої освіти і здобуття професії.

Отже, пріоритетними завданнями, що стоять перед сучасною школою, є такі: навчити учня правильно вибирати для себе профіль навчання, здійснювати (переважно за допомогою варіативного компонента змісту навчання) – внутрішньо-профільну диференціацію, тобто визначати орієнтири майбутньої професії і професійної кар'єри. Ідея вибору спочатку профілю навчання, а потім орієнтації на вибір професій певної групи або конкретної професії полягає в тому, щоб: а) у змісті навчання були відомості професійного спрямування; б) в учнів формувались інтереси до різних видів діяльності задля полегшення вибору профілю (і професії); в) у процесі екскурсій, експедицій тощо учні ознайомлювалися зі світом професій і спеціальностей.

З цією метою й створюються нові підручники і дидактичні матеріали, які здатні забезпечити формування в учнів досвіду професійного самовизначення. Проте, якщо така робота проводитиметься лише у 8-9 класах (офіційно визначеному в Концепції профільного навчання етапі допрофільної підготовки), то, на нашу думку, не будуть винятком помилки у виборі профілю навчання, бо у 14-15-річному віці це вже запізно робити. Адже підготовка учнів до вибору профілю професійного самовизначення – тривалий, багатоетапний процес [3, с. 46]. Ми пропонуємо таку роботу розпочинати вже з першого класу, з урахуванням вікових особливостей, досвіду практичної діяльності, інтересів і потреб учнів. Цей етап (1–7 кл.) ми визначаємо як пропедевтичний або підготовчий до допрофільної підготовки. Адже відомо, що ще до шкільного віку діти ознайомлюються з деякими поширеними професіями: лікар, учитель, продавець, кухар, пекар і т.ін. Тож на підготовчому етапі з урахуванням вікових особливостей дітей доцільно проводити діагностування учнів за інтересами й нахилами, розвивати здібності, формувати ціннісне ставлення до знань і до майбутньої

професійної діяльності [4], спостерігати за діяльністю дітей з метою визначення домінуючих сфер діяльності, які є улюбленими в того чи іншого учня (одним дітям подобається ліпити, власноруч щось майструвати, конструювати, іншим – вивчати біологічні об'єкти, третім – рахувати й обчислювати тощо). Тому в цей період відбувається формування мотивів до вибору улюблених предметів навчання. Відповідно, завданням вчителя є створення ситуацій успіху, заохочення до виконання того виду навчальної діяльності, яку дитина вподобала і якій вона віддає перевагу, а отже, чекає схвалення за вдале виконання.

У 5–7 класах учні «шукають себе», «приміряють» різні види діяльності, відвідують гуртки і секції. Згодом заняття в одних гуртках чи секціях припиняються, а в інших посилюються. Іноді в цей період відбувається різка зміна захоплень, видів навчальних діяльностей. Тому завданням вчителя в цей період є вивчення особливостей характеру, інтересів, якостей особистості та розвиток відповідних завдатків, що, зрештою, приведе до зосередження на певних інтересах і сферах навчальної діяльності. Це полегшить у 8–9 класах вибір профілю навчання. Отже, основним завданням на підготовчому етапі є створення умов для вільного розвитку здібностей і інтересів, їх перетворення з аморфних на концентровані, формування мотивів до вивчення певних навчальних предметів, певних видів навчальної діяльності. Вважаємо цей етап не менш важливим, ніж етап допрофільної підготовки.

Допрофільну підготовку можна умовно розділити на два важливих етапи: професіональне орієнтування і професійне консультування учнів. Професійне орієнтування характеризується тим, що в цей період учитель стає помічником, тьютером, консультантом у виборі учнем профілю навчання, створюючи умови для професійного самовизначення.

Профконсультування на предмет вибору профілю – це спільна діяльність учня і вчителя, який керує цим вибором. Отже, в цьому разі передбачається активність учня, який звертається до вчителя за консультацією. Щоб вона була результативною, слід створити справжнє чи штучне середовище (за рахунок рольової чи імітаційної гри), в якому учень міг би ознайомитись з особливостями умов, спробувати себе в тій чи іншій діяльності. Крім того, школи та доступні заклади додаткової освіти мають запропонувати короткотривалі курси за вибором, семінари, конкурси, тобто заходи, що ознайомлюють з розмаїттям профілів і професій. І, нарешті, підготувати педагогічні кадри для сприяння і допомоги учню у виборі профілю, а потім і – професії.

Відтак, робити вибір – не просте уміння. Його формування пов'язане зі специфічними умовами, специфічною організацією, методами і формами навчання. Вибирати легше, коли є з чого вибрати. Навіть відпочатку помилковий вибір це краще ніж його відсутність. Здатність вибирати змінюється протягом життя. До шести років дитина часто здійснює несвідомий вибір (наприклад, за яскравістю іграшки, наявністю кольорових малюнків у книжці тощо). У передшкільному віці дитина вже здійснює свідомий вибір в ігровій чи побутовій ситуації. Але поступово – вже в школі – з причини її уніфікації (сталий режим, зарегламентованість заходів тощо) здатність до вибору поступово зменшується, бо ситуацій для вибору стає все менше. Тому учень не бачить сенсу в здійсненні формального вибору. Можливість робити вибір ставить учня перед необхідністю приймати відповідальне рішення, будувати адекватний образ майбутньої професії [5, с. 53].

Ситуація вибору як вагома, суттєва і відповідальна серйозно постає перед учнем на етапі допрофільної підготовки або навіть на підготовчому до неї етапі. У цей період може превалювати ситуація невизначеності стосовно вибору навчання, якщо мають місце обмежені знання зі шкільних предметів, недостатня поінформованість про типи професій, незнання того, які саме профілі «дають вихід» на певні професії і визначають характер праці за цими професіями.

Профконсультування має виключати помилки учнів при виборі профілю навчання. Щоб попередити такі випадки при виборі профілю учням, слід максимально надати інформацію про профілі навчання в школі і найближчих закладах освіти. Для полегшення вибору профілю навчання і профільних предметів ми створюємо учням умови для цього. Зокрема, у 8-9 класах ми організуємо курси за вибором, мета їх – сприяти вибору

майбутнього профілю навчання, зацікавити учнів певними предметами. У 8 класах ми проводимо для всіх учнів короттривалі курси (6-8-годинні): з математики – «Цікава математика», з української мови – «Мова моя калинова», з географії – «Україна – найкраща країна», з історії – «Історія українського козацтва» тощо.

Учні, яких після відвідування курсів у 8 класі зацікавив певний навчальний предмет, у 9-му продовжують навчатися, відвідуючи курси за вибором більшої тривалості з того предмета (68–102 год) і тієї тематики, яка їх раніше зацікавила. На допрофільному етапі це в основному предметні (пробні) курси. Вони поглиблюють знання з певного предмета, розвивають інтерес до нього. Звісно, інтерес до піротехнічних ефектів чи віртуального спілкування, що цікавлять учнів цього віку, ще не є прихильністю до хімії чи менеджменту, проте, здобуваючи знання на цих курсах, учень зможе переконатись у правильності вибраного напряму навчальної і майбутньої професійної діяльності або відмовитись від нього.

На етапі допрофільної підготовки успішними щодо свідомого вибору профілю навчання і майбутньої професії є ще й пропедевтичні курси, які організуються за рік до вивчення предмета, з яким учні ще не знайомі. Наприклад, у гімназії № 290 м. Києва за рік до вивчення східних мов учнів ознайомлюють з культурою і традиціями народів Кореї і Японії. Для вибору профілю, в якому профілюючими є два предмета (наприклад, біолого-хімічний профіль), у 9 класі організуються міжпредметні курси. Наприклад, «Основи агрохімії». Курси такого типу ефективніші, якщо учні відвідували ще й гуртки і секції в закладах додаткової освіти.

І, нарешті, орієнтувальні курси. Вони виявились успішними для учнів, які вже попередньо визначились з вибором майбутньої галузі діяльності, бо такі курси орієнтують не стільки на вибір профілю, скільки на вибір професії.

За нашими спостереженнями, свідомому вибору профілю навчання сприяє й функціонування шкільного центру допрофільної підготовки, профільного навчання і профорієнтації. Інформація, розміщена на стендах центру, і та, що доступна на комп'ютерах, наприклад, про профільні предмети кожного навчального профілю і кількість годин на їх вивчення, професії, які «впливають» з того чи іншого профілю, адреси і телефони закладів для набуття подальшої освіти тощо), допомагає учням у свідомому виборі профілю навчання. Полегшенню вибору профілю навчання сприяє й удосконалення на етапі допрофільної підготовки змісту основних базових курсів (інваріантний компонент) за рахунок: а) професійно спрямованої інформації; б) розроблення завдань для самостійної роботи; в) створення завдань з проблемним підходом до їх розв'язку; г) складання навчальних проектів. Отже, орієнтування на вибір профілю навчання відбивається за рахунок поглиблення і розширення знань з навчальних предметів за інтересами учнів. Водночас використовуються такі методи: тестування, анкетування, бесіди, опитування, інтерв'ювання.

Загалом, успіх у свідомому виборі профілю навчання і майбутньої професії визначається певними чинниками, серед яких слід особливу увагу звертати на: обсяг знань випускника основної школи, його компетентності, загальну ерудицію, повноту і глибину світогляду; інтегрованість (цілісність) знань, уможлиблюється за міжпредметних зв'язків і структурно-логічної їх побудови; спрямованість особистості, рівень інтересів, а також мотивів, захоплень і здібностей; сформованість спеціалізованих інтересів до певних галузей знань і видів діяльності; адекватність уявлень про свої психофізіологічні особливості і їх відповідність вимогам бажаної професії.

Література:

1. Васьківська Г.О. Теоретико-методичні засади диференціації навчання в сучасній школі / Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко // Рідна школа. – 2011. – №6. – С. 15–20.
2. Васьківська Г. Організаційно-педагогічні умови профільного навчання / Галина Васьківська, Сергій Косянчук // Молодь і ринок. – 2013. – №5(100). – С. 19–24.
3. Тахтамышева Г.Ч. Выбор профиля обучения на этапе предпрофильной подготовки [Текст] / Г.Ч. Тахтамышева // Профильная школа. – 2004. – № 3. – С. 46–48.

4. Косянчук С. Аксиологічний підхід до формування змісту профільного навчання як нагальна потреба і важлива складова стратегії освіти / Сергій Косянчук // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 67–71.
5. Каспржак А. Элективные курсы. Типология и задачи [Текст] / А. Каспржак // Директор школы. – 2006. – № 1. – С. 53–57.